مەككىدە نازىل بولغان سۈرە نەجم 62 ئايەت

بۇ سۈرىنىڭ، سەجدە ئايىتى نازىل بولغان تۇنجى سۈرە ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئىمام بۇخارى، ئابدۇللانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سۈرە نەجم سەجدە ئايىتى نازىل بولغان تۇنجى سۈرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۈرىدە سەجدە قىلدى. ئۇنىڭ ئارقىدىكى پەقەت بىر ئادەمدىن باشقا كىشىلەرمۇ سەجدە قىلدى. مەن ئۇ ئادەمنىڭ بىر سىقىم توپا ئېلىپ ئۇنىڭ ئۈستىگە سەجدە قىلغانلىقىنى كۆردۈم، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ كاپىر هالدا ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى كۆردۈم، ئۇ ئۇمەييە ئىبنى خەلەپ ئىدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ﴿٤﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

ساقىغان يۇلتۇزلار بىلەن قەسەمكى[1]. سىلەرنىڭ ھەمراھىڭلار (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) گۇمراھ بولمىدى ۋە يولدىن ئاداشمىدى[2]. (ئۇ) ئۆز نەپسى خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ[3]. پەقەت ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان ۋەھيىنىلا سۆزلەيدۇ[4].

اللە تائالانىڭ پەيغەمبەرنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە ۋە ئۇنىڭ پەقەت ۋەھيىنىلا سۆزلەيدىغانلىقىغا قەسەم قىلىشى توغرىسىدا

شەئبىي ۋە باشقىلار: ياراتقۇچى اللە مەخلۇقاتلاردىن نېمىنى خالىسا شۇنىڭ بىلەن قەسەم قىلىدۇ. يارىتىلغۇچى پەقەت ياراتقۇچى بىلەن قەسەم قىلىشى كېرەك، دەيدۇ. بۇنى ئىبنى ئەبۇھاتەم رىۋايەت قىلغان.

﴿**ساقىغان يۇلتۇزلار بىلەن قەسەمكى**﴾ ئىبنى ئەبۇنەجىھ، مۇجاھىدنىڭ بۇ ئايەتنى: تاڭ يورۇش بىلەن ساقىيدىغان ئۈركەر يۇلتۇزلىرى بىلەن قەسەمكى، دەپ تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

زەھھاك بۇ ئايەتنى: شەيتانلار ئېتىلغان چاغدا ساقىغان يۇلتۇزلار بىلەن قەسەم، دەپ تەپسىر قىلدى. بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى اللە تائالا نىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرىنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشايدۇ: ﴿يۇلتۇزلارنىڭ جايلىرى بىلەن قەسەم قىلىمەن. شۈبھىسىزكى، ئەگەر بىلسەڭلار، ئۇ (يۇلتۇزلار اللەنىڭ ئۇلۇغ قۇدرىتىنى

www.munber.org

كۆرسىتىدىغانلىقى ئۈچۈن) ئەلۋەتتە كاتتا قەسەمدۇر. شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئۇ ئۇلۇغ قۇرئاندۇر. كىتابتا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) ساقلانغاندۇر. ئۇنى پەقەت پاك بولغانلارلا تۇتىدۇ. ئۇ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر﴾[1].

﴿سىلەرنىڭ ھەمراھىڭلار (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) گۇمراھ بولمىدى ۋە يولدىن ئاداشمىدى﴾ مانا بۇ قەسەمنىڭ جاۋابىدۇر. بۇ قەسەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ توغرا يولدا ئىكەنلىكىگە، ھەققە ئەگەشكەنلىكىگە، نادانلىق بىلەن خاتا يولغا ماڭغان نادان گۇمراھلاردىن ۋە ھەقنى بىلىپ تۇرۇپ قەستەن ئۇنىڭدىن باشقا نەرسىگە ئاداشقانلاردىن ئەمەسلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىشتىن ئىبارەتتۇر. اللە پەيغەمبىرىنى ۋە دىنىنى خىرىستىئانلارغا ئوخشاش گۇمراھلارنىڭ، ھەقنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنى يوشۇرىدىغان ۋە ئۇنىڭ ئەكسىچە ئىش قىلىدىغان ئازغۇن يەھۇدىي پىرقىلىرىنىڭ چاپلىغان بوھتانلىرىدىن پاكلىدى. مانا بۇ، اللە نىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بولغان رەھمىتى ۋە سالامى بولۇپ، بۇ اللە نىڭ ئۇنى غايەت زور دەرىجىدە داغدام، توغرا ۋە دۇرۇس بولغان كاتتا دىن بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىگە دەلىلدۇر.

پۈتۈن ئەھلى جاھان ئۈچۈن رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرنىڭ ئۆز نەپسى خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿(ئۇ) ئۆز نەپسى خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ﴾ يەنى بىر ئېغىز سۆزنىمۇ ئۆز خاھىشى ۋە غەرىزى بىلەن قىلمايدۇ. **﴿پەقەت ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان ۋەھيىنىلا سۆزلەيدۇ﴾** يەنى ئۇ پەقەت كىشىلەرگە اللە تەبلىغ قىلىشقا بۇيرۇغان نەرسىنى قىلچە قوشۇپ قويماستىن ۋە كېمەيتىۋەتمەستىن ئەينەن ۋە تولۇق يەتكۈزىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد ئەبۇئۇمامىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەمەس بىر ئادەمنىڭ شاپائىتى بىلەن ئىككى قەبىلە- رەبىئە ۋە مۇزەر قەبىلىلىرىنىڭ ئادەملىرىدەك ياكى ئۇ ئىككى قەبىلىنىڭ بىرىنىڭ ئادەملىرىدەك كىشىلەر جەننەتكە چوقۇم كىرىدۇ» بۇ سۆزنى ئاڭلىغان بىر ئادەم: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! رەبىئە قەبىلىسى، مۇزەر قەبىلىسى بىلەن بىر ئەمەسمۇ؟ دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «مەن پەقەت دېمەكچى بولغان سۆزنىلا دەيمەن» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللا ئىبنى ئەمرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلىغان ھەر قانداق نەرسىنى يادلىۋېلىشى ئۈچۈن يېزىۋالاتتىم. قۇرەيش مۇسۇلمانلىرى ماڭا: سەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلىغان ھەر قانداق نەرسىنى يېزىۋالىدىكەنسەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بولسا بىر ئىنساندۇر. ئۇ ئاچچىغى كەلگەن چاغدىمۇ سۆزلەيدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن يېزىشتىن توختاپ، ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتتىم. ئۇ: «يازغىن، مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات اللە بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن پەقەت ھەقنى سۆزلەيمەن» دېدى. بۇنى ئىمام ئەبۇداۋۇدمۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

[1] سۈرە ۋاقىئە 75ـــ 80- ئايەتلەر.

www.munber.org

عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلۡقُوَىٰ ﴿٥﴾ ذُو مِرَّةٖ فَٱسۡتَوَىٰ ﴿٦﴾ وَهُوَ بِٱلۡأُفُقِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ﴿٨﴾
فَكَانَ قَابَ قَوۡسَيۡنِ أَوۡ أَدۡنَىٰ ﴿٩﴾ فَأَوۡحَىٰٓ إِلَىٰ عَبۡدِهِۦ مَآ أَوۡحَىٰ ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ ٱلۡفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ﴿١١﴾
أَفَتُمَٰرُونَهُۥ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدۡ رَءَاهُ نَزۡلَةً أُخۡرَىٰ ﴿١٣﴾ عِندَ سِدۡرَةِ ٱلۡمُنتَهَىٰ ﴿١٤﴾ عِندَهَا جَنَّةُ
ٱلۡمَأۡوَىٰٓ ﴿١٥﴾ إِذۡ يَغۡشَى ٱلسِّدۡرَةَ مَا يَغۡشَىٰ ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ ٱلۡبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾ لَقَدۡ رَأَىٰ مِنۡ ءَايَٰتِ رَبِّهِ
ٱلۡكُبۡرَىٰٓ ﴿١٨﴾

ۋەھيىنى ئۇنىڭغا كۈچلۈك پەرىشتە (جىبرىئىل) تەلىم بەردى[5]. ئۇنىڭ (يەنى جىبرىئىلنىڭ) كۆرۈنۈشى چىرايلىق بولۇپ، ئۇقىرى ئۇپۇقتا (ئۆز شەكلىدە) تۇردى[7-6]. ئاندىن ئۇ ئاستا ـ ئاستا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) يېقىنلىشىپ تۆۋەنگە ساڭگىلىدى[8]. ئۇ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا) ئىككى ياچاق مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىنمۇ يېقىنراق يېقىنلاشتى[9]. الله بەندىسىگە (جىبرىئىل ئارقىلىق تېگىشلىك) ۋەھيىلەرنى ۋەھيى قىلدى[10]. ئۇنىڭ كۆرگىنىنى دىلى ئىنكار قىلمىدى (يەنى راست كۆردى)[11]. (ئى مۇشرىكلار جامائەسى!) ئۇنىڭ كۆرگەنلىرى ئۈستىدە ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرە قىلىشامسىلەر؟[12]. ئۇ جىبرىئىلنى ھەقىقەتەن ئىككىنچى قېتىم سىدرەتۇلمۇنتەھا (دەرىخىنىڭ) يېنىدا كۆردى[14-13]. جەننەتۇلمەئۋا بولسا سىدرەتۇلمۇنتەھانىڭ يېنىدىدۇر[15]. (ئۇ) سىدرەتۇلمۇنتەھانى (ئاللاھنىڭ پەرۋەردىگارنىڭ نۇرى) قاپلىغان چاغدا (كۆردى)[16]. (پەيغەمبەر)نىڭ كۆزى (ئوڭ ـ سولغا) بۇرالمىدى، (كۆزلەنگەن نەرسىدىن) ئۆتۈپ كەتمىدى[17]. شۈبھىسىزكى، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ (قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان بۈيۈك ئالامەتلەرنى) كۆردى[18].

پەيغەمبەرلەرگە ئىشەنچلىك پەرىشتە جىبرىئىلنىڭ تەلىم بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بەندىسى ۋە ئەلچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىپ، ئۇ ئىنسانلارغا ئېلىپ كەلگەن ۋەھيىنى ئۇنىڭغا ﴿**كۈچلۈك پەرىشتە**﴾ جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام تەلىم بەرگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ قۇرئان ھەقىقەتەن (اللەنىڭ) ئىززەتلىك بىر ئەلچى (ئارقىلىق نازىل قىلىنغان) سۆزىدۇر. ئۇ (ئەلچى) كۈچلۈكتۇر، اللەنىڭ دەرگاھىدا مەرتىۋىلىكتۇر. پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىدۇر. بۇ يەردە (يەنى ئاسماندا) ئۇ ئىشەنچلىكتۇر﴾[1].

﴿**ئۇنىڭ (يەنى جىبرىئىلنىڭ) كۆرۈنۈشى چىرايلىق بولۇپ**﴾ مۇجاھىد، ھەسەن ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلار بۇ ئايەتنى: ئۇ كۈچلۈك پەرىشتە بولۇپ، دەپ تەپسىر قىلغان. ئىبنى ئۆمەر ۋە ئەبۇھۇرەيرە رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سەدىقە باي، كۈچلۈك ۋە ساغلام تەن ئىگىسىگە ھالال بولمايدۇ» بۇ ھەدىسنى ئىمام داۋۇد رىۋايەت قىلغان[2].

---

[1] سۈرە تەكۋىر 19ــ 21- ئايەتكىچە.
[2] يۇقىرىدىكى تەپسىر بىلەن بۇ ھەدىسنىڭ مۇناسىۋىتى تەپسىردىكى كۈچلۈك دېگەن سۆز ـ ئىبارىسىنى تەكىتلەشتۇر.

www.munber.org

﴿يۇقىرى ئۇپۇقتا﴾ يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام سۈبھى يورۇيدىغان، تاڭ ئاتىدىغان، كۈن چىقىدىغان تەرەپتە ئۆز شەكلىدە ﴿تۇردى﴾ ھەسەن، مۇجاھىد، قەتادە، رەبىئ ئىبنى ئەنەس، ئىكرىمە، ئىبنى زەيد ۋە باشقىلارمۇ شۇنداق تەپسىر قىلغان.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدتىن رىۋايەت قىلىدۇكى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىلنى ئۆز شەكلىدە كۆرگەن، جىبرىئىلنىڭ 600 قانىتى بولۇپ ھەر بىر قانىتى ئۇپۇقنى توسۇۋالاتتى، ئۇنىڭ قانىتىدىن رەڭگا ـ رەڭ نۇر جۇلالىنىپ تۇرىدىغان مەرۋايىت ۋە ياقۇتتەك نەرسىلەر تۆكۈلۈپ تۇراتتى، ئۇنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى اللە بىلگۈچىدۇر.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىلنى ئۆز شەكلىدە كۆرۈشنى تەلەپ قىلغان. جىبرىئىل: ئۇنداقتا پەرۋەردىگارىڭغا دۇئا قىلغىن، دېگەن. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غالىب ۋە بۈيۈك پەرۋەردىگارىغا دۇئا قىلغان. ئاندىن شەرق تەرەپتىن بىر قاراڭغۇلۇق چىقىپ يۇقىرىغا ئۆرلەشكە ۋە ئەتراپىنى قاپلاشقا باشلىغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى كۆرۈپ ھۇشىدىن كەتكەن، شۇنىڭ بىلەن جىبرىئىل ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭ جاۋغىيىدىن چىققان كۆپۈكنى سۈرتكەن.

﴿ئۇ ئىككى ياچاق مىقدارى يېقىنلاشتى﴾ دېگەن ئايەتنىڭ تەپسىرى توغرىسىدا

﴿ئۇ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا) ئىككى ياچاق مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىنمۇ يېقىنراق يېقىنلاشتى﴾ يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا زېمىنغا چۈشكەن چاغدا ئۇنىڭغا شۇ قەدەر يېقىنلاشتىكى، ئەگەر ئۇنىڭ بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىلىقىنى ئۆلچىسە (ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسى) ئارانلا ئىككى ياچاق مىقدارى كېلەتتى. مۇجاھىد ۋە قەتادە شۇنداق تەپسىر قىلغان. بۇ ئايەتتىن ئوقيانىڭ كىرىچى بىلەن ئۇنىڭ ئىككى بېشىنى باغلايدىغان ئارىلىقنىڭ ئۇزۇنلۇقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دەپمۇ تەپسىر قىلىنغان. يۇقىرىدا ئېيتقىنىمىزدەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا شۇ قەدەر يېقىنلاشقۇچى ھەقىقەتەن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامدۇر. بۇ مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە، ئىبنى مەسئۇد، ئەبۇزەر ۋە ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملارنىڭ سۆزىدۇر.

ئىبنى جەرىر، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ **﴿ئۇ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا) ئىككى ياچاق مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىنمۇ يېقىنراق يېقىنلاشتى﴾** دېگەن بۇ ئايەت ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن جىبرىئىلنى كۆردۈم، ئۇنىڭ 600 قانىتى بار ئىكەن».

ئىمام بۇخارى شەيبانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن زەررىدىن[1] اللە نىڭ **﴿ئۇ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا) ئىككى ياچاق مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىنمۇ يېقىنراق يېقىنلاشتى. اللە بەندىسىگە (جىبرىئىل ئارقىلىق تېگىشلىك) ۋەھىيلەرنى ۋەھيى قىلدى﴾** دېگەن ئايىتى توغرۇلۇق سورىدىم، ئۇ: بىزگە ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام جىبرىئىلنى كۆرگەنلىكىنى، ئۇنىڭ 600 قانىتى بارلىقىنى سۆزلەپ بەرگەن ئىدى، دېدى.

﴿اللە بەندىسىگە﴾ يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا جىبرىئىل ئارقىلىق تېگىشلىك **﴿ۋەھىيلەرنى ۋەھيى قىلدى﴾**. سەئىد ئىبنى جۇبەيرنىڭ اللە تائالانىڭ **﴿اللە بەندىسىگە (جىبرىئىل ئارقىلىق تېگىشلىك) ۋەھىيلەرنى ۋەھيى قىلدى﴾** دېگەن ئايىتى ھەققىدە: اللە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ﴿ئۇ سېنى

[1] بۇ كىشى ئەبۇزەر ئەمەس.

يېتىم بىلىپ پاناھ بەرمىدىمۇ؟﴾[1] ﴿سېنىڭ شۆھرىتىڭنى ئۈستۈن قىلدۇق﴾[2] دېگەن ئايەتلەرنى ۋەھيي قىلدى، دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. باشقا تەپسىرشۇناسلار: اللّٰه ئۇنىڭغا: جەننەتكە سەن كىرمىگىچە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۇنىڭغا كىرىشى، سېنىڭ ئۈممىتىڭ كىرمىگىچە باشقا ئۈممەتلەرنىڭ كىرىشى ھارامدۇر دەپ ۋەھيي قىلدى، دەيدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسرا كېچىسى پەرۋەردىگارىنى كۆرگەنمۇ دېگەن مەسلە توغرىسىدا

﴿ئۇنىڭ كۆرگىنىنى دىلى ئىنكار قىلمىدى (يەنى راست كۆردى). (ئى مۇشرىكلار جامائەسى!) ئۇنىڭ كۆرگەنلىرى ئۈستىدە ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرە قىلىشامسىلەر؟﴾ ئىمام مۇسلىم، ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلدۇكى، ئۇ **﴿ئۇنىڭ كۆرگىنىنى دىلى ئىنكار قىلمىدى﴾** ۋە **﴿ئۇ ئۇنى ھەقىقەتەن ئىككىنچى قېتىم كۆردى﴾** دېگەن ئايەتلەر ئۈستىدە توختىلىپ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەرۋەردىگارىنى دىلى بىلەن ئىككى قېتىم كۆردى، دەيدۇ. سەمماكمۇ ئىبنى ئابباستىن ئىمام مۇسلىمغا ئوخشاش رىۋايەت قىلغان. ئەبۇسالىھ، سۇددى ۋە باشقىلارمۇ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەرۋەردىگارىنى ھەقىقەتەن دىلى بىلەن ئىككى قېتىم كۆردى، دەيدۇ.

مەسرۇق مۇنداق دەيدۇ: مەن ئائىشەنىڭ قېشىغا كىرىپ ئۇنىڭغا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەرۋەردىگارىنى كۆرگەنمۇ؟ دېدىم. ئۇ: سەن ھەقىقەتەن شۇنداق بىر نەرسىنى سورىدىڭكى بۇنىڭدىن قاتتىق چۆچۈگەنلىكىمدىن چاچلىرىم تىك تۇرۇپ كەتتى، دېدى. مەن ئۇزرىڭىزنى بېسىۋېلىڭ دەپ، ئاندىن: **﴿شۈبھىسىزكى، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ بۈيۈك ئالامەتلىرىنى كۆردى﴾** دېگەن ئايەتنى ئوقۇدۇم، دېدىم. ئۇ: ئەقلىڭ نەگە كەتتى؟ ئۇ ھەقىقەتەن جىبرىئىلنى كۆردى، ساڭا كىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەرۋەردىگارىنى كۆردى ياكى ئۇ پەرۋەردىگارى بۇيرۇغان نەرسىلەردىن بىرەر نەرسىنى يوشۇردى ياكى ئۇ اللّٰه تائالا ئېيتقان بەش ئىشنى، يەنى: ﴿قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن اللەنىڭ دەرگاھىدىدۇر. اللە يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ...﴾[3] دېگەنلەرنى بىلىدۇ، دەپ خەۋەر قىلغان بولسا، بۇ اللّٰه غا ئەڭ چوڭ يالغاننى چاپلىغان بولىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇ جىبرىئىلنى كۆردى، ئۇنى ئۆز شەكلىدە پەقەت ئىككى قېتىم كۆردى. بىر قېتىم سىدرەتۇلمۇنتەھا دەرىخىنىڭ يېنىدا، يەنە بىر قېتىم ئەجيادتا[4] كۆردى، جىبرىئىلنىڭ **600** قانىتى بولۇپ، ئۇپۇقنى يۆگىگەن ئىدى دېدى.

ئىمام مۇسلىم ئەبۇزەررنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن پەرۋەردىگارىڭنى كۆردۈڭمۇ؟ دەپ سورىدىم، ئۇ: «پەرۋەردىگارىم نۇردۇر، نۇرنى قانداقمۇ كۆرىمەن؟» يەنە بىر رىۋايەتتە: «نۇرنى كۆردۈم» دەپ جاۋاب بەردى.

﴿ئۇ جىبرىئىلنى ھەقىقەتەن ئىككىنچى قېتىم سىدرەتۇلمۇنتەھا (دەرىخىنىڭ) يېنىدا كۆردى. جەننەتۇلمەئۋا بولسا سىدرەتۇلمۇنتەھانىڭ يېنىدىدۇر﴾ مانا بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جىبرىئىلنى اللّٰه ياراتقان ئۆز شەكلىدە ئىككىنچى قېتىم كۆرۈشى بولۇپ، ئۇ ئىسرا كېچىسى ئىدى. بىز ئىسرا توغرۇلۇق

---

[1] سۈرە زۇھا 6- ئايەت.
[2] سۈرە ئىنشىراھ 4- ئايەت.
[3] سۈرە لۇقمان 34- ئايەت.
[4] مەككىدىكى بىر تاغنىڭ ئىسمى.

www.munber.org

رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسلەرنى سۈرە ئىسرانىڭ بېشىدا بايان قىلغان ئىدۇق، شۇڭا ئۇنى بۇ يەردە قايتا تەكرارلاپ ئولتۇرمايمىز.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى مەسئۇدتىن ﴿**ئۇ جىبرىئىلنى ھەقىقەتەن ئىككىنچى قېتىم سىدرەتۇلمۇنتەھا (دەرىخىنىڭ) يېنىدا كۆردى**﴾ دېگەن بۇ ئايەت ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن جىبرىئىلنى كۆردۈم، ئۇنىڭ **600** قانىتى بولۇپ، ئۇنىڭ پەيلىرىدىن رەڭگا ـ رەڭ نۇر جۇلالىنىپ، مەرۋايىت ۋە ياقۇتتەك نەرسىلەر تۆكۈلۈپ تۇراتتى» ئىمام ئەھمەد يەنە ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىلنى ئۆز شەكلىدە كۆردى، ئۇنىڭ **600** قانىتى بولۇپ، ھەر بىر قانىتى ئۇپۇقنى توسۇۋالاتتى، ئۇنىڭ قانىتىدىن رەڭگا ـ رەڭ نۇر ۋە ياقۇتتەك نەرسىلەر تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى اللە ئوبدان بىلگۈچىدۇر.

ئىمام ئەھمەد يەنە ئىبنى مەسئۇدتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن جىبرىئىلنى سىدرەتۇلمۇنتەھانىڭ يېنىدا كۆردۈم. ئۇنىڭ **600** قانىتى بار ئىدى» بۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغۇچىلاردىن بىرى مۇنداق دەيدۇ: مەن ئاسىمدىن جىبرىئىلنىڭ قاناتلىرىنىڭ چوڭ ـ كىچىكلىكى توغرۇلۇق سورىدىم. ئۇ ماڭا دەرھال جاۋاب بەرگىلى ئۇنىمىدى، كېيىنرەك ئۇ مۇنداق دېدى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزى ساھابىلىرىنىڭ ماڭا خەۋەر قىلىشىچە ئۇنىڭ بىر قانىتىنىڭ چوڭلۇقى شەرق بىلەن غەربنىڭ ئارىلىقىدەك كېلىدىكەن.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى مەسئۇدتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام مېنىڭ يېنىمغا نۇر چېچىپ تۇرىدىغان مۇئەللەق يېشىل تون ئىچىدە كەلدى».

ئىمام ئەھمەد، ئامىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەسرۇق ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ يېنىغا كىرىپ: ئى مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى! مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەرۋەردىگارىنى كۆرگەنمۇ؟ دېگەن ئىدى. ئائىشە: اللە نى پاك دەپ بىلىمەن! ئېيتقانلىرىڭدىن قاتتىق چۆچۈگەنلىكىمدىن چاچلىرىم تىك تۇرۇپ كەتتى، سەن ئۈچ ئىشنى بىلمەمسەن؟ كىم ساڭا ئۇلارنى سۆزلىسە، ئۇ ھەقىقەتەن يالغان سۆزلەيدۇ.

بىرىنچىسى، كىم ساڭا مۇھەممەد پەرۋەردىگارىنى كۆردى دېسە، ئۇ ھەقىقەتەن يالغان سۆزلىگەن بولىدۇ، دېدى. ئاندىن ئائىشە: ﴿كۆزلەر اللە نى كۆرمەيدۇ، اللە كۆزلەرنى كۆرۈپ تۇرىدۇ﴾[1] ﴿اللە ھەر قانداق ئادەمگە پەقەت ۋەھيى ئارقىلىق ياكى پەردە ئارقىسىدىنلا ياكى بىر پەيغەمبەرنى ئەۋەتىپ ئۆز ئىزنى بىلەن ئۇنىڭغا خالىغان ۋەھيىنى قىلىش ئارقىلىقلا سۆز قىلغان﴾[2] دېگەن ئايەتلەرنى ئوقىدى.

ئىككىنچىسى، كىم ساڭا مۇھەممەد ئەتىسى بولىدىغان ئىشلارنى بىلىدۇ دېسە، ئۇ ھەقىقەتەن يالغان سۆزلىگەن بولىدۇ، دېدى. ئاندىن ﴿قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن اللەنىڭ دەرگاھىدىدۇر. اللە يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ، بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بېجىرىممۇ، كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) اللە بىلىدۇ﴾[3].

---

[1] سۈرە ئەنئام 103- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە شۇرا 51- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە لۇقمان 34- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۈچىنچىسى، كىم ساڭا مۇھەممەد ھەقنى يوشۇردى دېسە، ئۇ ھەقىقەتەن يالغان سۆزلىگەن بولىدۇ، دېدى. ئاندىن ﴿ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملار نىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن﴾[1] دېگەن ئايەتنى ئوقىدى ۋە مۇنداق دېدى: لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىلنى ئۆز شەكلىدە ئىككى قېتىم كۆردى.

ئىمام ئەھمەد يەنە مەسرۇقنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئائىشەنىڭ يېنىدا ئىدىم. ئۇنىڭغا: اللہ ﴿ئۇ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) جىبرىئىلنى ھەقىقەتەن روشەن ئۇپۇقنىڭ شەرقىدە كۆردى﴾[2] ﴿ئۇ جىبرىئىلنى ھەقىقەتەن ئىككىنچى قېتىم سىدرەتۇلمۇنتەھا (دەرىخىنىڭ) يېنىدا كۆردى﴾ دەيدۇ ئەمەسمۇ؟ دېسەم، ئائىشە: مەن بۇ ھەقتە بۇ ئۈممەتتىن تۇنجى بولۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بۇ سوئالنى سورىغان ئىدىم. ئۇ: «مېنىڭ كۆرگىنىم ھەقىقەتەن جىبرىئىلدۇر» دەپ جاۋاب بەرگەن ئىدى. ئۇ جىبرىئىلنى اللہ ياراتقان ئۆز شەكلىدە پەقەت ئىككى قېتىم كۆردى. بىر قېتىم ئۇنى ئاسماندىن زېمىنغا چۈشۈۋاتقان چاغدا، ئۇنىڭ جىسمى ئۇپۇقنى توسقان ھالەتتە كۆردى. ئۇنىڭ جىسمى ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ ئارىلىقىدىنمۇ چوڭ ئىدى، دېدى. بۇنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

پەرىشتىلەرنىڭ، نۇرنىڭ ۋە ھەر خىل رەڭلەرنىڭ سىدرە دەرىخىنى ئورىۋالغانلىقى توغرىسىدا

﴿(ئۇ) **سىدرەتۇلمۇنتەھانى**﴾ پەرىشتىلەر ئاللاھنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ نۇرى ۋە كۆزنى قاماشتۇرىدىغان ھەر خىل رەڭلەر ﴿**قاپلىغان چاغدا (كۆردى)**﴾ ئىسرا ھەققىدىكى ھەدىسلەردە سىدرەتۇلمۇنتەھانى پەرىشتىلەر گويا قاغىلاردەك ئورىۋالغانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىدىن ئۇنى ئاللاھنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ نۇرى ئورىۋالغانلىقى ۋە يەنە كۆزنى قاماشتۇرىدىغان ھەر خىل رەڭلەر ئورىۋالغانلىقى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇ ھەقتە سورالغاندا: «ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى مەن بىلەيمەن» دېگەنلىكى بايان قىلىنىپ ئۆتۈلدى.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدتىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئاسمانغا ئېلىپ چىققاندا، ئۇ ئەڭ ئاخىرقى جاي سىدرەتۇلمۇنتەھانىڭ يېنىغا يېتىپ باردى، ئۇ يەتتىنچى قەۋەت ئاسماندا بولۇپ زېمىندىن ئۆرلىتىلگەن ھەر قانداق نەرسە ئۇنىڭ يېنىدا توختىتىلاتتى. ئاندىن ئۇ يەردىن ئۈستىگە ئېلىپ كېتىلەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىدىن چۈشۈرۈلگەن ھەر قانداق نەرسە يەنە ئۇنىڭ يېنىدا توختىتىلاتتى، ئاندىن ئۇ يەردىن ئېلىپ چۈشۈرۈلەتتى.

﴿**(ئۇ) سىدرەتۇلمۇنتەھانى (ئاللاھنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ نۇرى) قاپلىغان چاغدا (كۆردى)**﴾ يەنى ئۇنى ئالتۇن يوپۇقلار قاپلىغان ئىدى. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: شۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەش ۋاخلىق ناماز، سۈرە بەقەرەنىڭ ئاخىرىدىكى ئايەتلەر ۋە ئۇنىڭ ئاخىرقى زامان ئۈممىتىدىن كىمكى اللہ غا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمىسە، ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلىنىدىغانلىقى قاتارلىق ئۈچ نەرسە بېرىلدى. بۇنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**(پەيغەمبەر) نىڭ كۆزى (ئوڭ ـ سولغا) بۇرالمىدى، (كۆزلەنگەن نەرسىدىن) ئۆتۈپ كەتمىدى**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ئۇنىڭ كۆزى ئوڭ ـ سولغا كېتىپ قالمىدى دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

---

[1] سۈرە مائىدە 76- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تەكۋىر 23- ئايەت.

www.munber.org

﴿(كۆزلەنگەن نەرسىدىن) ئۆتۈپ كەتمىدى﴾ يەنى الله بۇيرۇغان نەرسىدىن ئۆتۈپ كەتمىدى. مانا بۇ بۇيرۇقنى ئورۇنلاشتا مۇستەھكەم تۇرۇشتىكى ۋە ئۇنىڭغا قاتتىق ئىتائەت قىلىشتىكى كاتتا سۈپەتتۇر. چۈنكى، ئۇ پەقەت الله بۇيرۇغاننى قىلدى. الله بەرگەن نەرسىدىن ئارتۇق سورىمىدى.

﴿**شۈبھىسىزكى، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ (قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) بۈيۈك ئالامەتلەرنى) كۆردى**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن﴾[1] سۈننى ئەقىدىسىدىكى مۇسۇلمانلاردىن ئىسرا كېچىسىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالانى كۆرۈشى سادىر بولمىغان دېگەن قاراشتا بولغانلار بۇ ئىككى ئايەتنى ئۇز سۆزلىرىگە دەلىل قىلىدۇ، ئۇلار: چۈنكى، الله ﴿**شۈبھىسىزكى، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ (قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) بۈيۈك ئالامەتلەرنى كۆردى**﴾ دېدى، ئەگەر ئۇ پەرۋەردىگارىنى كۆرگەن بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇ بۇ خەۋەرنى كىشىلەرگە چوقۇم دەپ بېرەتتى، دەپ قارايدۇ.

* * * * * * *

أَفَرَءَيۡتُمُ ٱللَّٰتَ وَٱلۡعُزَّىٰ ﴿١٩﴾ وَمَنَوٰةَ ٱلثَّالِثَةَ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ ﴿٢٠﴾ أَلَكُمُ ٱلذَّكَرُ وَلَهُ ٱلۡأُنثَىٰ ﴿٢١﴾ تِلۡكَ إِذٗا
قِسۡمَةٞ ضِيزَىٰٓ ﴿٢٢﴾ إِنۡ هِيَ إِلَّآ أَسۡمَآءٞ سَمَّيۡتُمُوهَآ أَنتُمۡ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٍۚ إِن
يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَمَا تَهۡوَى ٱلۡأَنفُسُۖ وَلَقَدۡ جَآءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ ٱلۡهُدَىٰٓ ﴿٢٣﴾ أَمۡ لِلۡإِنسَٰنِ مَا تَمَنَّىٰ
﴿٢٤﴾ فَلِلَّهِ ٱلۡأٓخِرَةُ وَٱلۡأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ ۞ وَكَم مِّن مَّلَكٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ لَا تُغۡنِي شَفَٰعَتُهُمۡ شَيۡـًٔا إِلَّا مِنۢ بَعۡدِ
أَن يَأۡذَنَ ٱللَّهُ لِمَن يَشَآءُ وَيَرۡضَىٰٓ ﴿٢٦﴾

ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! لات، ئۇززا ۋە ئۈچىنچىسى بولغان ماناتلار (اللەتائالادەك كۈچ - قۇۋۋەتكە ئىگىمۇ؟) ﴿19 - 20﴾. (ئى مۇشرىكلار جامائەسى!) (سىلەرچە ياخشى ھېسابلانغان) ئوغۇل بالا سىلەرگە خاس بولۇپ، (سىلەرچە يامان ھېسابلانغان) قىز بالا اللەغا خاسمۇ؟ ﴿21﴾. ئۇنداقتا بۇ ئادالەتسىز تەقسىماتتۇر ﴿22﴾. بۇ بۇتلار پەقەت سىلەر ۋە ئاتا - بوۋاڭلار ئاتىۋالغان قۇرۇق ناملاردىنلا ئىبارەت، الله بۇنى ئىسپاتلايدىغان ھېچ بىر دەلىل - پاكىت چۈشۈرگىنى يوق، ئۇلارغا پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن شەك - شۈبھىسىز ھىدايەت (يەنى پەيغەمبەر ۋە قۇرئان) كەلگەن تۇرۇقلۇق، ئۇلار پەقەت گۇمانغىلا ۋە نەپسلىرىنىڭ خاھىشىغىلا ئەگىشىدۇ ﴿23﴾. ئىنسان نېمىنى ئارزۇ قىلسا شۇ بولامدۇ ﴿24﴾. ئاخىرەت ۋە دۇنيا اللەنىڭ ئىلكىدىدۇر (يەنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ئىشلارنىڭ ھەممىسى اللەنىڭ خاھىشى بويىچە بولىدۇ) ﴿25﴾. ئاسمانلاردا نۇرغۇن پەرىشتىلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ شاپائىتى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ، پەقەت الله ئۆزى خالىغان ۋە رازى بولغان ئادەمگە شاپائەت قىلىشقا رۇخسەت قىلسىلا (ئاندىن) ئۇلارنىڭ شاپائىتى ئەسقاتىدۇ ﴿26﴾.

---

[1] سۈرە ئىسرا 1- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بۇتلارغا چوقۇنغۇچىلارغا رەددىيە بېرىش ۋە لات، ئۇززا، مانات بۇتلىرى توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇشرىكلارنىڭ بۇتلارغا ۋە شېرىكلەرگە چوقۇنغانلىقى، ئۇ بۇتلىرىغا ۋە شېرىكلىرىگە ناھايىتى شەپقەتلىك اللہ نىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام سالغان كەبىگە ئوخشىتىپ ئۆيلەرنى سېلىپ بەرگەنلىكىگە رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! لات، ئۇززا ۋە ئۈچىنچىسى بولغان ماناتلار (اللەتائالادەك كۈچ - قۇۋۋەتكە ئىگىمۇ؟)**﴾.

لات نەقىشلەنگەن ئاق تاش بولۇپ تائىبتا[1] ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆي سېلىنغان ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە يېپىلىدىغان يوپۇقلىرى ۋە خىزمىتىنى قىلىدىغان خىزمەتچىلىرى بار ئىدى، ئۇنىڭ ئەتراپى ھويلۇلۇق ئىدى. سەقىف قەبىلىسى ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەنلەردىن بولغان تائىفلىقلار ئۇنى ئۇلۇغلايتتى، ئۇنىڭ بىلەن قۇرەيشلەردىن باشقا ئەرەب قەبىلىلىرىگە كۆز - كۆز قىلاتتى. ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار لاتنىڭ ئىسمىنى اللہ تائالانىڭ ئىسمىدىن تۇرلەپ چىقىرىپ ”لات“ دېيىشكەن ئىدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۇنى چىشى ئىلاھ دېمەكچى بولغان، اللہ ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن يۇكسەك دەرىجىدە ئۈستۈندۇر. ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد ۋە رەبىئ ئىبنى ئەنەس قاتارلىقلاردىن رىۋايەت قىلىنىشىچە ئۇلار لاتنى مۇنداق چۈشەندۈرگەن: لات بىر ئەر كىشى بولۇپ جاھىلىيەت دەۋرىدە ھاجىلارغا تالقان قورۇپ بېرەتتى. ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن ئادەملەر ئۇنىڭ قەبرىسىنى تاۋاپ قىلىپ ئۇنىڭغا چوقۇندى.

ئىمام بۇخارى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: لات بىر ئەر كىشىنىڭ ئىسمى بولۇپ ئۇ كىشى ھايات چېغىدا ھاجىلارغا تالقان قورۇپ بېرەتتى.

ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: ئۇززا دېگەن ئىسىممۇ اللہ تائالا نىڭ ئەزىز دېگەن ئىسمىدىن ئېلىنغان. ئۇ بىر تۈپ دەرەخ بولۇپ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆي سېلىنغان ۋە يوپۇقلار يېپىلغان. ئۇ مەككە بىلەن تائىفنىڭ ئارىسىدىكى نەخلە دېگەن جايغا جايلاشقان بولۇپ قۇرەيشلەر ئۇنى ئۇلۇغلايتتى. مەسىلەن: ئەبۇسۇفيان ئۇھۇد ئۇرۇشى بولغان كۈنى مۇسۇلمانلارغا: بىزنىڭ ئۇززايىمىز بار، سىلەرنىڭ ئۇززايىڭلار يوق، دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا: «اللہ بىزنىڭ مەدەتكارىمىزدۇر، سىلەرنىڭ مەدەتكارىڭلار يوق دەڭلار» دېگەن.

ماناتقا كەلسەك، ئۇ مەككە بىلەن مەدىنىنىڭ ئارىلىقىدىكى قەدىد دېگەن جاينىڭ مۇشەللەل دېگەن يېرىگە جايلاشقان بولۇپ، ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋرىدە خۇزائە، ئەۋس، خەزرەج قەبىلىلىرى ئۇنى ئۇلۇغلايتتى، كەئبىگە بېرىپ ھەج قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىدىن تەلبىيە ئېيتىپ ماڭاتتى. ئىمام بۇخارى، ئائىشەدىن شۇ مەزمۇندا ھەدىس رىۋايەت قىلغان. اللہ نىڭ ئەزىز كىتابىدا تىلغا ئېلىنغان ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى ۋە باشقا جايلاردىكى بۇ ئۈچ بۇتتىن باشقا يەنە نۇرغۇن بۇتلار بولۇپ ئەرەبلەر ئۇ بۇتلارنى گويا كەبىنى ئۇلۇغلىغاندەك ئۇلۇغلايتتى. اللہ پەقەت بۇ ئۈچ بۇتنى تىلغا ئېلىپ ئۆتتى چۈنكى، ئۇلار باشقىلىرىغا قارىغاندا ئەڭ مەشھۇرلىرى ئىدى.

ئىمام نەسەئى، ئەبۇتۇفەيلىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىنى پەتھى قىلغاندىن كېيىن خالىد ئىبنى ۋەلىدنى نەخلە دېگەن جايغا ئەۋەتتى. ئۇ جايدا ئۇززا ناملىق بۇت بار ئىدى. خالىد ئۇ يەرگە كەلدى. ئۇززا ئۈچ تۈپ سەمۇرە دەرىخىنىڭ ئۈستىگە ئورنىتىلغان ئىدى. خالىد سەمۇرە دەرەخلىرىنى كېسىپ، ئۇززا ئوراپ سېلىنغان ئۆينى ئۆرۈپ تاشلىدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ قىلغان ئىشلىرىنى خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

---

[1] جاي ئىسمى.

www.munber.org

«ئۇ يەرگە قايتا بارغىن، سەن ھەقىقەتەن ھېچ ئىش قىلماپسەن» دېدى. خالىد ئۇ يەرگەن قايتا باردى. خالىدنى كۆرگەن ئۇززانىڭ خىزمەتچىلىرى يەنى دەرۋازىۋەنلىرى ھىيلە ئىشلىتىپ: ئى ئۇززا! ئى ئۇززا! ئۇززا! دەپ تووۋلاشقىلى تۇردى. خالىد ئۇززانىڭ قېشىغا كېلىپ قارىسا، ئۇ يەردە قىپ يالىڭاچ، چېچى چۇۋۇق، بېشىغا توپا چېچىپ تۇرغان بىر ئايال تۇراتتى. خالىد ئۇنى قىلىچ بىلەن چېپىپ ئۆلتۈرۈۋەتتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىپ قىلغان ئىشىنى خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەنە شۇ ئۇززادۇر» دېدى.

ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: لات، سەقىف قەبىلىسىنىڭ بۇتى بولۇپ تائىفقا جايلاشقان ئىدى. ئۇنىڭ خىزمەتچىلىرى ۋە دەرۋازىۋەنلىرى بەنىي مۇئتەب قەبىلىسىدىن ئىدى. مەن (يەنى ئاپتور) مۇنداق دەپ قارايمەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ بۇتنى چېقىشقا مۇغىيرە ئىبنى شۆبە بىلەن ئەبۇسۇفيان سەخر ئىبنى ھەربنى ئەۋەتكەن بولۇپ، ئۇلار ئۇ بۇتنى چېقىپ ئۇنىڭ ئورنىنى تائىفلىقلار ئۇچۇن ناماز ئوقۇيدىغان مەسجىت قىلىپ بەردى.

ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: مانات بولسا ئەۋس بىلەن خەزرەج قەبىلىلىرىنىڭ ۋە مەدىنە ئاھالىسىدىن ئۇلار بىلەن دىنداش بولغانلارنىڭ بۇتى بولۇپ، قەدىد دېگەن جاينىڭ مۇشەللەل دېگەن يېرىگە ئۇدۇل كېلىدىغان دېڭىز قىرغىقىغا جايلاشقان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى چېقىشقا ئەبۇسۇفيان سەخر ئىبنى ھەربنى ئەۋەتتى، ئۇ ئۇنى چېقىپ تاشلىدى. ئۇنى چېقىشقا ئەلي ئىبنى ئەبۇتالىب ئەۋەتىلگەن دېگەن قاراشلارمۇ بار.

زۇلخەلەسە بولسا دەۋس، خەسئەم، بەجىيلە قەبىلىلىرىنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ يۇرتى تەبالە رايونىدىكى ئەرەبلەرنىڭ بۇتخانىسى ئىدى. مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: ئۇ بۇتخانا يەمەن كەبىسى، مەككىدىكى كەبە بولسا شام كەبىسى دەپ ئاتىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ بۇتخانىغا جەرىر ئىبنى ئابدۇللا بەجەلىنى ئەۋەتتى، ئۇ بېرىپ ئۇ بۇتخانىنى چېقىپ تاشلىدى.

ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: فەلس بولسا تەي قەبىلىسىنىڭ ۋە ئۇنىڭغا يېقىن جايلاشقان، تەي تېغىنىڭ ئەتراپىدىكى سەلما ۋە ئەجا قەبىلىلىرىنىڭ بۇتى ئىدى. ئىبنى ھىشام مۇنداق دەيدۇ: بەزى بىلىملىك كىشىلەرنىڭ ماڭا سۆزلەپ بېرىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى چېقىشقا ئەلي ئىبنى ئەبۇتالىبنى ئەۋەتكەن، ئۇ بېرىپ ئۇنى چېقىپ تاشلىغان ۋە ئۇ يەردىن غەنىمەت ئېلىنغان نەرسىلەردىن رۇسۇپ ۋە مىخزەم ناملىق ئىككى قىلىچنى تاللىغان. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككى قىلىچنى ئەلىيگە بېرىۋەتكەن. مانا بۇ، ئەلىنىڭ ئىككى قىلىچى دەپ ئاتالغان قىلىچلاردۇر.

ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: ھەمىر قەبىلىسىنىڭ ۋە يەمەنلىكلەرنىڭ سەنئادا بىر بۇتخانىسى بولۇپ، ئۇ بۇتخانا ”رەييام“ دەپ ئاتىلاتتى. ئېيتىلىشىچە بۇتخانىدا بىر قارا ئىت بار ئىكەن. پادىشاھ تۇببە بىلەن بىللە يەمەنگە بارغان ئىككى يەھۇدىي ئالىم بۇ ئىتنى سىرتقا ئېلىپ چىقىپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن ۋە بۇتخانىنى چېقىۋەتكەن. مانات ئىبنى تەمىم جەمەتىدىن بولغان بەنىي رەبىئە ئىبنى كەئب قەبىلىسىنىڭ رىزا ناملىق بۇتخانىسى بار ئىدى.

ئىسلام دەۋرىدە مۇستەۋغىر ئىبنى رەبىئە ئۇنى چاققان چاغدا مۇنداق دېگەن:

ھەقىقەتەن مەن بەردىم رىزاغا بىر خاتىمە،

تاشلاپ كەتتىم ئۇ يەرنى قىلىپ قاقاس خارابە.

ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: ۋائىلنىڭ ئىككى ئوغلىدىن كېلىپ چىققان بەكر بىلەن تەغلىپ قەبىلىلىرىنىڭ ۋە ئىياد قەبىلىسىنىڭ سەنداد دېگەن يەردە بۇتخانىلىرى بار ئىدى.

www.munber.org

مۇشرىكلارنىڭ شېرىكلەرنى ئەركەك، پەرىشتىلەرنى چىشى دەپ ئېتىقاد قىلغانلىقىغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

﴿**ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! لات، ئۇززا ۋە ئۈچىنچىسى بولغان ماناتلار (اللهتائالادەك كۈچ - قۇۋۋەتكە ئىگىمۇ؟). (ئى مۇشرىكلار جامائەسى!) (سىلەرچە ياخشى ھېسابلانغان) ئوغۇل بالا سىلەرگە خاس بولۇپ، (سىلەرچە يامان ھېسابلانغان) قىز بالا اللهغا خاسمۇ؟**﴾ يەنى الله غا بالا چاپلاپ ۋە الله نىڭ بالىسىنى قىز دەپ ئۆزەڭلارغا ئوغۇللارنى تاللامسىلەر؟ ئەگەر سىلەر تەقسىماتنى مۇشۇنداق قىلساڭلار باشقا مەخلۇقاتلارمۇ سىلەردەك بولسا، ئۇنداقتا بۇ تەقسىمات چوقۇم ﴿**ئادالەتسىز تەقسىماتتۇر**﴾ يەنى بۇ تەقسىمات زومىگەرلەرچە قىلىنغان باتىل تەقسىماتتۇر. ئوغۇل بالا بىلەن قىز بالا ئارىسىدىكى بۇ تەقسىمات ناۋادا ھەقىقىي تەقسىمات بولغىنىدا ئەخمەقلەرچە قىلىنغان بۇ تەقسىماتنى پەرۋەردىگارىڭلارغا قانداقمۇ مۇناسىپ كۆرۈسىلەر؟

الله تائالا ئۇلارنىڭ بۇتلارغا چوقۇنۇپ، بۇتلارنى ئىلاھ دەپ ئاتاپ، بۇ ھەقتە پەيدا قىلغان يالغان ۋە بوھتان سۆزلىرى ئۈچۈن ۋە كۇفرىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بۇ بۇتلار پەقەت سىلەر ۋە ئاتا - بوۋاڭلار**﴾ ئۆز تەرىپىڭلاردىن ﴿**ئاتىۋالغان قۇرۇق ناملاردىنلا ئىبارەت، الله بۇنى ئىسپاتلايدىغان ھېچ بىر دەلىل - پاكىت چۈشۈرگىنى يوق، ئۇلارغا پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن شەك - شۈبھىسىز ھىدايەت (يەنى پەيغەمبەر ۋە قۇرئان) كەلگەن تۇرۇقلۇق، ئۇلار پەقەت گۇمانغىلا ۋە نەپسىلىرىنىڭ خاھىشىغىلا ئەگىشىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدىن ئىلگىرى مۇشۇ يولنى تۇتۇپ ماڭغان ئاتا - بوۋىلىرىغا قارىتا بولغان ياخشى گۇمانىدىن باشقا ھېچبىر تايانغىدەك نەرسىسى يوق، ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى رىياسەتچىلىك قىلىش، بۇرۇنقى ئاتا - بوۋىلىرىنى ئۇلۇغلاش بىلەنلا ئۆزلىرىنى خۇش قىلىشىدۇ.

الله ئۇلارغا نۇرلۇق ھەقىقەت، كەسكىن دەلىل - پاكىت بىلەن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتى شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتكە ئەگەشمىدى ۋە بويسۇنمىدى.

ياخشىلىقنىڭ ئارزۇ قىلىش بىلەنلا قولغا كەلمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئىنسان نېمىنى ئارزۇ قىلسا شۇ بولامدۇ**﴾ يەنى ياخشىلىقنى ئارزۇ قىلغان ھەر بىر كىشى ئۇنىڭغا ئېرىشەلمەيدۇ. ﴿(الله ۋەدە قىلغان ساۋاب) سىلەرنىڭ قۇرۇق ئارزۇيۇڭلار ۋە ئەھلى كىتابنىڭ قۇرۇق ئارزۇسى بىلەن قولغا كەلمەيدۇ﴾[1]. ئۆزىنى ھىدايەت تاپقۇچى دەپ ئويلىغان ھەر قانداق كىشىنىڭ ئىشى ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ئېيتقىنىدەك بولمايدۇ، بىرەر نەرسىنى ياخشى كۆرۈپ قالغان ھەر قانداق كىشىمۇ ئۇنى ياخشى كۆرگەنلىكى ئۈچۈنلا ئۇنىڭغا ئېرىشەلمەيدۇ.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەگەر سىلەردىن بىرەرسى بىرەر نەرسىنى ئارزۇ قىلسا، ئۇ ئارزۇ قىلغان نەرسىسىگە قاراپ باقسۇن، ئۇ ئارزۇ قىلغان نەرسىسىدىن ئۆزىگە نېمىنىڭ پۈتۈلگەنلىكىنى بىلمەيدۇ».

[1] سۈرە نىسا 123- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئاخىرەت ۋە دۇنيا اللەنىڭ ئىلكىدىدۇر﴾ يەنى شەك ـ شۈبھىسىزكى، ھەر قانداق ئىش دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ئىگىسى بولغان الله نىڭ ئىلكىدىدۇر، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ھەممە ئىشنى الله ئىدارە قىلغۇچىدۇر، الله خالىغان نەرسىلا ۋۇجۇتقا كېلىدۇ، خالىمىغان نەرسە ۋۇجۇتقا كەلمەيدۇ.

ھېچبىر شاپائەتنىڭ الله نىڭ رۇخسىتىسىز قىلىنمايدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿ئاسمانلاردا نۇرغۇن پەرىشتىلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ شاپائىتى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ، پەقەت الله ئۆزى خالىغان ۋە رازى بولغان ئادەمگە شاپائەت قىلىشقا رۇخسەت قىلسىلا (ئاندىن) ئۇلارنىڭ شاپائىتى ئەسقاتىدۇ﴾ بۇ ھەقتە الله مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله نىڭ رۇخسىتىسىز كىممۇ الله نىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن﴾[1] ﴿الله ئىزنى بەرگەن ئادەمدىن باشقىغا اللەنىڭ دەرگاھىدا شاپائەت پايدا بەرمەيدۇ﴾[2] الله غا يېقىن پەرىشتىلەرنىڭ ھالى بۇ تۇرسا، ئى نادانلار! الله نىڭ دەرگاھىدا بۇ بۇتلىرىڭلارنىڭ ۋە شېرىكلىرىڭلارنىڭ شاپائىتىنى قانداقمۇ ئۈمىد قىلىسىلەر؟ الله تائالا بۇتلارغا چوقۇنۇشنى يولغا قويمىدى. ئۇنىڭغا رۇخسەتمۇ قىلمىدى. بەلكى، بارلىق پەيغەمبەرلىرىنىڭ تىلى ۋە نازىل قىلغان بارلىق كىتابلىرىنىڭ ھۆكمى بىلەن بۇتلارغا ئىبادەت قىلىشتىن توسمىدىمۇ؟

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْأَخِرَةِ لَيُسَمُّونَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ ٱلْأُنثَىٰ ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ ۖ
إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ ۖ وَإِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ ٱلْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿٢٨﴾ فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ
يُرِدْ إِلَّا ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ
أَعْلَمُ بِمَنِ ٱهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾

شۈبھىسىزكى، ئاخىرەتكە ئىمان ئېيتمايدىغانلار پەرىشتىلەرنى (اللەنىڭ قىزلىرى دەپ) چىشى جىنس نامى بىلەن ئاتايدۇ﴿27﴾. ئۇلار مۇنداق ئاتاشتا ھېچقانداق ئىلىمگە ئىگە ئەمەس، ئۇلار پەقەت گۇمانغىلا ئاساسلىنىدۇ، گۇمان دېگەن ھەقنى ئىسپاتلاشتا ھېچ نەرسىگە يارىمايدۇ﴿28﴾. بىزنىڭ زىكرىمىز (يەنى ئىمان بىلەن قۇرئان)دىن باش تارتقان، پەقەت دۇنيا تىرىكچىلىكىنىلا كۆزلىگەنلەردىن يۈز ئۆرۈگىن﴿29﴾. ئۇلارنىڭ ئىلمىدىن يەتكەن يېرى ئەنە شۇ، شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ ئۆزىنىڭ يولىدىن ئازغان ئادەمنى ئوبدان بىلىدۇ، ھىدايەت تاپقان ئادەمنىمۇ ئوبدان بىلىدۇ﴿30﴾.

پەرىشتىلەرنى الله نىڭ قىزلىرى دەۋالغان مۇشرىكلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە مۇشرىكلارغا ئۇلارنىڭ پەرىشتىلەرنى ”الله نىڭ قىزلىرى“ دەپ، ئۇلارنى چىشى جىنس نامى بىلەن ئاتىغانلىقى ئۈچۈن قاتتىق رەددىيە بېرىدۇ. الله بالا تۇتۇشتىن پاكتۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار مەرھەمەتلىك اللەنىڭ بەندىلىرى بولغان پەرىشتىلەرگە قىز دەپ ئېتىقاد قىلدى، اللە پەرىشتىلەرنى ياراتقاندا، ئۇلار ئۇستىدە بارمىدى؟ (يەنى ئۇلار پەرىشتىلەرنىڭ قىز

[1] سۈرە بەقەرە 255- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە سەبە 23- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىكەنلىكىنى قەيەردىن بىلىدۇ؟) ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقى (ئۇلارنىڭ نامە ـ ئەمالىغا) يېزىلىدۇ، (قىيامەت كۈنى) ئۇلار سوراققا تارتىلىدۇ﴾[1] .

﴿ئۇلار مۇنداق ئاتاشتا ھېچقانداق ئىلىمگە ئىگە ئەمەس﴾ يەنى ئۇلاردا ئۆزلىرىنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئىسپاتلايدىغان ھېچقانداق توغرا ئىلىم يوق. بەلكى، ئۇ يالغان بوھتان، توقۇلما ۋە يىرگىنچلىك كۇفرى سۆزلەردىن ئىبارەتتۇر.

﴿ئۇلار پەقەت گۇمانغىلا ئاساسلىنىدۇ، گۇمان دېگەن ھەقنى ئىسپاتلاشتا ھېچ نەرسىگە يارىمايدۇ﴾ يەنى گۇمان ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ، ھەرگىز ھەقنىڭ ئورنىنى ئالالمايدۇ. ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «گۇمان قىلىشتىن ساقلىنىڭلار، ھەقىقەتەن گۇمان ئەڭ يالغان سۆزدۇر».

باتىل يولدىكىلەردىن يۈز ئۆرۈشكە بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿بىزنىڭ زىكرىمىز (يەنى ئىمان بىلەن قۇرئان) دىن باش تارتقان، پەقەت دۇنيا تىرىكچىلىكىنىلا كۆزلىگەنلەردىن يۈز ئۆرۈگىن﴾ يەنى ھەقتىن يۈز ئۆرۈگەن كىشىدىن سەنمۇ يۈز ئۆرۈگىن، ئۇنى تاشلىغىن، شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ غېمى ۋە ئىلمىدىن ئېرىشمەكچى بولغىنى دۇنيادىنلا ئىبارەتتۇر. ئەنە شۇ ئۇنىڭ بىردىنبىر غايىسىدۇر. ئۇنىڭدا ھېچ بىر ياخشىلىق بولمايدۇ، شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ ئىلىمدىن يەتكەن يېرى ئەنە شۇ﴾ يەنى دۇنيا تەلەپ قىلىش ۋە دۇنيا ئۈچۈن تىرىشىش ئۇلارنىڭ يېتىشكە تېگىشلىك بىردىنبىر غايىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر دۇئاسىدا مۇنداق دېيىلگەن: «ئى الله! دۇنيانى ئەڭ چوڭ غېمىمىز ۋە ئىلمىدىن يېتىدىغان يېرىمىز قىلمىغىن» بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ ئۆزىنىڭ يولىدىن ئازغان ئادەمنى ئوبدان بىلىدۇ، ھىدايەت تاپقان ئادەمنىمۇ ئوبدان بىلىدۇ﴾ يەنى ئۇ بارلىق مەخلۇقاتلارنى ياراتقۇچىدۇر، بەندىلىرىگە نېمىنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى بىلگۈچىدۇر، ئۇ خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ، خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ، ئەنە شۇلارنىڭ ھەممىسى الله نىڭ قۇدرىتى، ئىلمى ۋە ھېكمىتى ئارقىلىقلا بارلىققا كېلىدۇ، ئۇ ئادىل بولۇپ شەرئىيتىدىمۇ ۋە ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇشىدىمۇ ھەرگىز زۇلۇم قىلمايدۇ.

* * * * * * *

وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ لِيَجۡزِيَ ٱلَّذِينَ أَسَـٰٓـُٔواْ بِمَا عَمِلُواْ وَيَجۡزِيَ ٱلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ
بِٱلۡحُسۡنَى ٣١ ٱلَّذِينَ يَجۡتَنِبُونَ كَبَـٰٓئِرَ ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡفَوَٰحِشَ إِلَّا ٱللَّمَمَۚ إِنَّ رَبَّكَ وَٰسِعُ ٱلۡمَغۡفِرَةِۚ هُوَ أَعۡلَمُ
بِكُمۡ إِذۡ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ وَإِذۡ أَنتُمۡ أَجِنَّةٞ فِي بُطُونِ أُمَّهَـٰتِكُمۡۖ فَلَا تُزَكُّوٓاْ أَنفُسَكُمۡۖ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ
ٱتَّقَىٰٓ ٣٢

ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى اللەنىڭ مۈلكىدۇر، (اللە) يامانلىق قىلغانلارنى قىلمىشلىرىغا قاراپ جازالايدۇ، ياخشىلىق قىلغانلارغا چىرايلىق مۇكاپات بېرىدۇ﴿31﴾. ئۇلار

[1] سۈرە زۇخرۇف 19- ئايەت.

www.munber.org

چوڭ گۇناھلاردىن ۋە قەبىھ ئىشلاردىن يىراق بولىدۇ. كىچىك گۇناھلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا، ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ مەغپىرىتى كەڭدۇر، الله سىلەرنى زېمىندىن ياراتقان چاغدىكى (ۋاقتىڭلاردىن تارتىپ، ئاناڭلارنىڭ قورساقلىرىدىكى بالا) ۋاقتىڭلاردىن تارتىپ ئوبدان بىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەر ئۆزەڭلارنى پاك ھېسابلىماڭلار، الله تەقۋادار بولغان ئادەمنى ئوبدان بىلىدۇ﴿32﴾.

الله نىڭ چوڭ ـ كىچىك ھەممە نەرسىنى بىلىدىغانلىقى، ھەر بىر ئادەمگە ئۇنىڭ ئەمەلىگە يارىشا مۇكاپات ۋە جازا بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ ئاسمانلار بىلەن زېمىننىڭ پادىشاھى ئىكەنلىكىنى، ئۆزىدىن باشقا ھەممە نەرسىدىن بىھاجەت ئىكەنلىكىنى، ئىنسانلار ئىچىدە ئادىل ھۆكۈم چىقىرىدىغانلىقىنى ۋە ئىنسانلارنى ھەق بىلەن ياراتقانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

﴿(الله) يامانلىق قىلغانلارنى قىلمىشلىرىغا قاراپ جازالايدۇ، ياخشىلىق قىلغانلارغا چىرايلىق مۇكاپات بېرىدۇ﴾ يەنى الله ھەر بىر كىشىگە قىلمىشىغا قارىتا مۇكاپات ۋە جازا بېرىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭ ئەمەلى ياخشىلىق بولسا ياخشىلىققا، يامانلىق بولسا يامانلىققا ئېرىشىدۇ.

ياخشىلىق قىلغۇچىلارنىڭ سۈپىتى ۋە چوڭ گۇناھلاردىن باشقا كىچىك گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە ياخشىلىق قىلغۇچىلارنى ئىزاھلاپ: ئۇلار چوڭ گۇناھلاردىن ۋە قەبىھ ئىشلاردىن يىراق بولىدۇ، يەنى ھارام قىلىنغان چوڭ گۇناھلارنى قىلمايدۇ. ئەگەر ئۇلاردىن بەزى كىچىك گۇناھلار سادىر بولغان بولسا، الله ئۇلارغا مەغپىرەت قىلىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى يوشۇرىدۇ، دەپ بايان قىلىدۇ. بۇ ھەقتە الله يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سىلەر مەنئى قىلىنغان چوڭ گۇناھلاردىن ساقلانساڭلار، (كەرىممىزگە ئىلىپ) كىچىك گۇناھىڭلارنى يوققا چىقىرىمىز ۋە سىلەرنى ئېسىل ماكانغا (يەنى جەننەتكە) كىرگۈزىمىز﴾[1].

﴿ئۇلار چوڭ گۇناھلاردىن ۋە قەبىھ ئىشلاردىن يىراق بولىدۇ. كىچىك گۇناھلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇھۇرەيرە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىپ ئېيتقان نەرسىلەردەك كىچىك گۇناھلارغا ئوخشايدىغان بىرەر نەرسىنى كۆرمىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، الله تائالا ئادەم ئەۋلادىغا ئۇنىڭ زىنادىن بولغان نېسىۋىسىنى پۈتۈۋەتكەن. ئۇ ئەنە شۇ نېسىۋىسىنى چوقۇم تاپىدۇ. كۆزنىڭ زىناسى قاراشتۇر، تىلنىڭ زىناسى سۆزلەشتۇر، كۆڭۈل بولسا تارتىدۇ ۋە ئىشتىھا قىلىدۇ. جىنسىي ئەزا ئۇنى راستقا چىقىرىدۇ ياكى يالغانغا چىقىرىدۇ » بۇنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى جەرىر، ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىككى كۆزنىڭ زىناسى قاراشتۇر، ئىككى كالپۇكنىڭ زىناسى سۆيۈشتۇر، ئىككى قولنىڭ زىناسى تۇتۇشتۇر، ئىككى پۇتنىڭ زىناسى مېڭىشتۇر، جىنسىي ئەزا ئۇنى راستقا چىقىرىدۇ ياكى يالغانغا چىقىرىدۇ، ئەگەر ئۇ جىنسى ئەزاسى بىلەن زىنا سادىر قىلسا، ئۇنداقتا ئۇ زىناخور بولىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقىسى كىچىك گۇناھلاردۇر. مەسرۇق بىلەن شەئبىمۇ بۇنى مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېگەن.

[1] سۈرە نىسا 31- ئايەت.

www.munber.org

ئىبنى لۇبابە تائىفى دەپمۇ ئاتىلىدىغان ئابدۇراھمان ئىبنى نافىئى دېگەن كىشى مۇنداق دەيدۇ : ئەبۇھۇرەيرىدىن الله نىڭ ﴿**كىچىك گۇناھلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە سورىسام، ئۇ جاۋابەن مۇنداق دېدى: ئۇ سۆيۈش، كۆز قىسىش، قاراش ۋە قۇچاقلاش قاتارلىق گۇناھلاردىن ئىبارەتتۇر، ئەگەر خەتنىگا خەتنىگاغا تەگسە، غۇسلى ۋاجىب بولىدۇ، مانا بۇ زىنادۇر.

تەۋبە قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئۆزىنى پاك ھېسابلاشتىن توسۇش توغرىسىدا

﴿**ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ مەغپىرىتى كەڭدۇر**﴾ يەنى الله نىڭ رەھمىتى ھەممە نەرسىگە ئورتاقتۇر، ئۇنىڭ مەغپىرىتى گۇناھلاردىن تەۋبە قىلغان كىشىنىڭ ھەممە گۇناھلىرىغا ئومۇمىيدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد! مېنىڭ تىلىمدىن) ئېيتقىنكى، «(گۇناھلارنى قىلىۋېرىپ) ئۆزلىرىگە جىنايەت قىلغان بەندىلىرىم! اللەنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلەنمەڭلار. اللە ھەقىقەتەن (خالىغان ئادەمنىڭ) جىمى گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ، شۈبھىسىزكى، اللە ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾[1].

﴿**الله سىلەرنى زېمىندىن ياراتقان چاغدىكى (ۋاقىتلاردىن تارتىپ، ئاناڭلارنىڭ قورساقلىرىدىكى بالا) ۋاقىتلاردىن تارتىپ ئوبدان بىلىدۇ**﴾ يەنى الله سىلەرنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر، ئاتاڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالامنى زېمىندىن ياراتقان، ئۇنىڭ ئۇچىسىدىن ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىنى زەررىلەرگە ئوخشاش چىقارغان، ئاندىن ئۇلارنى ئىككى پىرقىگە ئايرىپ: بىر پىرقىنى جەننەتكە، يەنە بىر پىرقىنى دوزاخقا بۆلگەندىن تارتىپ سىلەرنىڭ ئەھۋاللىڭلارنى، سىلەردىن سادىر بولىدىغان ئىشلىرىڭلارنى ۋە سىلەردىن يۈز بېرىدىغان سۆزلىرىڭلارنى ئوبدان بىلىدۇ. شۇنداقلا ﴿**ئاناڭلارنىڭ قورساقلىرىدىكى بالا ۋاقىتلاردىن تارتىپ**﴾ ئوبدان بىلىدۇ. قورساقتىكى بالىغا مەسئۇل پەرىشتە ھەقىقەتەن ئۇنىڭ رىزقىنى، ئەجىلىنى، ئەمەلىنىڭ ياخشى - يامان بولىدىغانلىقىنى، بەتبەخت ياكى بەختلىك بولىدىغانلىقىنى يازىدۇ.

﴿**شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەر ئۆزەڭلارنى پاك ھېسابلىماڭلار**﴾ يەنى ئۆزەڭلارنى ماختىماڭلار، ئۆزەڭلارغا مىننەتدارلىق بىلدۈرمەڭلار ۋە ياخشى ئىشلىرىڭلاردىن مىننەت قىلماڭلار.

﴿**الله تەقۋادار بولغان ئادەمنى ئوبدان بىلىدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۆزلىرىنى پاك دەپ قارايدىغانلار (يەنى ئۆزلىرىنى تەقۋادارلىق بىلەن مەدھىيىلەيدىغانلار) نى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئىش ئۇلارنىڭ دېگىنىدەك ئەمەس)، الله خالىغان بەندىسىنى پاك قىلىدۇ، ئۇلارغا قىلچىلىكمۇ زۇلۇم قىلىنمايدۇ**﴾[2].

ئىمام مۇسلىم، مۇھەممەد ئىبنى ئەمرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن قىزىمغا "بەررە"[3] دەپ ئىسىم قويىدۇم. ئەبۇسەلىمەنىڭ قىزى زەينەب ماڭا، شۈبھىسىزكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق ئىسىم قويۇشتىن توسقان، ئۆز ۋاقتىدا ماڭا بەرا دەپ ئىسىم قويۇلغان ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۆزەڭلارنى پاك دەپ ھېسابلىماڭلار، الله ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن ياخشى كىشىلەرنى ئوبدان بىلىدۇ» دېگەن. ساھابىلار: ئۇنداقتا ئۇنىڭغا نېمە دەپ ئىسىم قويىمىز؟ دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭغا زەينەب دەپ ئىسىم قويۇڭلار» دەپتىكەن، دېدى.

---

[1] سۈرە زۇمەر 53- ئايەت.
[2] سۈرە نىسا 49- ئايەت.
[3] مەنىسى ياخشى ئايال دېگەنلىك بولىدۇ.

www.munber.org

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇراھمان ئىبنى ئەبۇبەكرىنىڭ، ئاتىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا يەنە بىر ئادەمنى ماختايدۇ، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « ساڭا ۋاي! ھەمراھىڭنىڭ بوينىنى ئۈزدۈڭ » دېگەن سۆزنى تەكرارلايدۇ ۋە « ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلار ھەمراھىنى ھەقىقىي ماختىماقچى بولسا، ئەگەر ئۇ ئۇنىڭ ياخشى سۈپەتلىرىنى بىلىدىغان بولسا: "پالانىنى ياخشى دەپ ھېسابلايمەن، الله ئۇنىڭ گۇۋاھچىسىدۇر، بىراۋنى الله غا پاك دەپ ئېيتالمايمەن، ئۇنى مۇنداق، مۇنداق ياخشى دەپ ھېسابلايمەن" دېسۇن » دەيدۇ. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد، ھەممام ئىبنى ھارىسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم ئوسماننىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭ ئالدىدىلا ئۇنى ماختىغىلى تۇردى، شۇنىڭ بىلەن مىقداد ئىبنى ئەسۋەد ئۇنىڭ يۈزىگە توپا چاچتى ۋە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى، ئەگەر بىز ئادەم ماختىغۇچىلار بىلەن ئۇچرىشىپ قالساق، ئۇلارنىڭ يۈزىگە توپا چېچىشقا بۇيرۇغان، دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇدمۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

أَفَرَءَيۡتَ ٱلَّذِي تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾ وَأَعۡطَىٰ قَلِيلٗا وَأَكۡدَىٰٓ ﴿٣٤﴾ أَعِندَهُۥ عِلۡمُ ٱلۡغَيۡبِ فَهُوَ يَرَىٰٓ ﴿٣٥﴾ أَمۡ
لَمۡ يُنَبَّأۡ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبۡرَٰهِيمَ ٱلَّذِي وَفَّىٰٓ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٞ وِزۡرَ أُخۡرَىٰ ﴿٣٨﴾ وَأَن
لَّيۡسَ لِلۡإِنسَٰنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعۡيَهُۥ سَوۡفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجۡزَىٰهُ ٱلۡجَزَآءَ ٱلۡأَوۡفَىٰ ﴿٤١﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئىماندىن يۈز ئۆرۈگەن ئادەمدىن خەۋەر بەرگىن﴿33﴾. ئۇ (شەرت قىلىنغان مالدىن) ئازغىنا بەردى، قالغىنىنى بەرمىدى﴿34﴾. ئۇنىڭ دەرگاھىدا ئىلمى غەيب بولۇپ، ئۇ غەيبنى بىلەمدۇ؟﴿35﴾. ئۇ مۇسانىڭ ۋە ئىبراھىمنىڭ سەھىپىلىرىدىكى سۆزدىن خەۋەردار بولمىدىمۇ؟﴿36﴾. ئىبراھىم ۋاپادار كىشى ئىدى، بىر گۇناھكار ئادەم يەنە بىراۋنىڭ گۇناھىنى كۆتەرمەيدۇ (يەنى بىراۋ باشقا بىراۋنىڭ گۇناھى تۈپەيلىدىن جازاغا تارتىلمايدۇ)﴿37 - 38﴾. ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ﴿39﴾. ئۇنىڭ قىلغان ئىشى كەلگۈسىدە كۆرۈلىدۇ (يەنى ئۇنىڭ ئەمەلى قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا توغرىلىنىدۇ)﴿40﴾. ئاندىن ئۇنىڭغا تولۇق مۇكاپات (ياكى) تولۇق جازا بېرىلىدۇ﴿41﴾.

ئىتائەت قىلىشتىن يۈز ئۆرۈگەن ۋە پۇل - مالغا ئاچكۆزلۈك قىلغان كىشىنى ئەيىبلەش ۋە ئۇنىڭغا رەددىيە بېرىش توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىگە بويسۇنۇشتىن يۈز ئۆرۈگەن كىشىنى ئەيىبلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿(كاپىر قۇرئانغا)ئىشەنمىدى، ناماز ئوقۇمىدى. لېكىن ئۇ (قۇرئاننى) ئىنكار قىلدى ۋە (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى﴾[1].

﴿ئۇ (شەرت قىلىنغان مالدىن) ئازغىنا بەردى، قالغىنىنى بەرمىدى﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنى: ئۇ ئادەم شەرت قىلىنغان مالدىن ئازغىنا بېرىپ، ئاندىن ئۇنى ئۈزۈپ قويدى، دەپ تەپسىر قىلدى. مۇجاھىد،

[1] سۈرە قىيامەت 31 —— 32- ئايەتلەر.

www.munber.org

سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئىكرىمە، قەتادە ۋە بىر قانچە كىشىلەرمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېدى. ئىكرىمە ۋە سەئىد مۇنداق دەيدۇ: ئۇ ئادەم بىر قەۋمگە ئوخشايدۇكى، ئەگەر ئۇ قەۋم بىر قۇدۇق كولاۋاتقان بولسا، ئۇنى كولاش جەريانىدا بىر تاش چىقىپ قىلىپ ئۇلارنىڭ ئىشىنى تاماملىشىغا توسالغۇ بولسا، ئۇلار: "بىزگە كولاش قاتتىق تەس بولۇپ قالدى" دېيىشىدۇ ـ دە، ئىشنى تاشلايدۇ.

﴿**ئۇنىڭ دەرگاھىدا ئىلمىي غەيب بولۇپ، ئۇ (غەيبنى) بىلەمدۇ؟**﴾ يەنى پۇل ـ مال سەرپ قىلىشتىن قورقۇپ بېخىللىق قىلغان، ياخشىلىق قىلىشنى ئۈزۈپ قويغان بۇ كىشىدە غەيب بىلىملىرى بولۇپ، كەلگۈسىدە قولىدىكى پۇل ـ مالنىڭ تۈگەپ كېتىدىغانلىقىنى بىلەمدۇ؟ ياكى ئۇ پۇل ـ مالنىڭ تۈگەپ كېتىدىغانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن بولۇپ شۇڭا ياخشىلىق قىلىشتىن بېخىللىق قىلامدۇ؟ ئىش ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇ پەقەت بېخىللىق، ئاچكۆزلۈك ۋە پىخسىقلىق قىلىش يۈزىسىدىنلا سەدىقە بېرىش، ياخشىلىق قىلىش، خەير ـ ئېھسان ۋە سىلە ـ رەھىم قىلىشقان بېخىللىق قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «ئى بىلال! ياخشىلىق يوللىرىغا پۇل ـ مال سەرپ قىلغىن، ئەرش ئىگىسى ـ اللە نىڭ پۇل ـ مېلىڭنى ئازايتىۋېتىشىدىن قورقمىغىن». اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(اللەنىڭ يولىدا) بەرگەن نەرسەڭلارنىڭ ئورنىنى اللە تولدۇرۇپ بېرىدۇ، ئۇ رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ياخشىسىدۇر»﴾[1].

مۇسا ۋە ئىبراھىمنىڭ سەھىپىلىرىنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**ئۇ مۇسانىڭ ۋە ئىبراھىمنىڭ سەھىپىلىرىدىكى سۆزدىن خەۋەردار بولمىدىمۇ؟ ئىبراھىم**﴾ اللە غا ئىتائەت قىلىشتا ۋە اللە نىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئىنسانلارغا يەتكۈزۈشتە ﴿**ۋاپادار كىشى ئىدى**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىمنى پەرۋەردىگارى بىر قانچە ئەمرلەر (يەنى شەرىئەت تەكلىپلىرى) بىلەن سىنىدى، ئىبراھىم ئۇلارنى بەجا كەلتۈردى. اللە (ئۇنىڭغا): «سېنى چوقۇم كىشىلەرگە (دىندا) پېشۋا قىلىمەن» دېدى﴾[2] ئىبراھىم اللە نىڭ بارلىق ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئورۇندىدى. توسقان بارلىق ئىشلىرىنى تاشلىدى، پەيغەمبەرلىكنى پۈتۈن ۋە كامىل يوسۇندا يەتكۈزدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشىلەرگە دىندا بارلىق ئىشلىرىغا ۋە سۆز ـ ھەرىكەتلىرىگە ئەگىشىدىغان پېشۋا بولۇشقا لاياقەتلىك بولدى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاندىن ساڭا: «باتىل دىنلاردىن ھەق دىنغا بۇرالغۇچى (يەنى ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچى) ئىبراھىمنىڭ دىنىغا ئەگەشكىن، ئىبراھىم مۇشرىكلاردىن ئەمەس ئىدى» دەپ ۋەھيى قىلدۇق﴾[3] ئىمام تىرمىزى، ئەبۇدەردا بىلەن ئەبۇزەردىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام اللە تائالانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان : «ئى ئادەم ئەۋلادى! ماڭا كۈندۈزنىڭ باش تەرىپىدە (يەنى سەھەردە) تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇغىن، ئاخشام تەرىپىدە ساڭا كاپالەتلىك قىلىمەن».

قىيامەت كۈنى بىراۋنىڭ گۇناھىنى يەنە بىراۋنىڭ ئۈستىگە ئالمايدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا ئىبراھىمنىڭ ۋە مۇسانىڭ سەھىپىلىرىدە ۋەھيى قىلغان نەرسىنى بايان قىلىشقا باشلاپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىر گۇناھكار ئادەم يەنە بىراۋنىڭ گۇناھىنى كۆتەرمەيدۇ (يەنى بىراۋ باشقا بىراۋنىڭ گۇناھى تۈپەيلىدىن جازاغا تارتىلمايدۇ)**﴾ يەنى كاپىر بولۇش ياكى گۇناھ قىلىش بىلەن ئۆزىگە زۇلۇم

[1] سۈرە سەبە 39 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 124 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە نەھل 123 ـ ئايەت.

www.munber.org

قىلغان ھەر قانداق ئىنسان چوقۇم ئۆز گۇناھىنى ئۆزى ئۈستىگە ئالىدۇ، ئۇنىڭ گۇناھىنى ھېچ كىم ئۈستىگە ئالمايدۇ. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿گۇناھى ئېغىر بىر ئادەم باشقا بىراۋنى ئۆز گۇناھىنى ئۈستىگە ئېلىۋېلىشقا چاقىرسا، ئۇ يېقىن تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ گۇناھىدىن ئازراق نەرسىنى ئۈستىگە ئېلىۋالالمايدۇ﴾[1].

﴿ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ﴾ يەنى ئۇ باشقا بىراۋنىڭ گۇناھىنى ئۈستىگە ئالالمىغىنىدەك، ئۇ پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ياخشى ئىشىنىڭ ئەجرىگە ئۆزىلا ئېرىشىدۇ.

ئىمام مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەگەر ئىنسان ۋاپات بولسا ئۇنىڭ ياخشى ئەمەلىنىڭ ساۋابى ئۈزۈلىدۇ، پەقەت ئۈچ ئىشىنىڭ ساۋابى ئۇنىڭغا يېتىپ تۇرىدۇ، بىرىنچىسى، ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ تۇرىدىغان ياخشى پەرزەنتنى تەربىيلەپ قويۇش، ئىككىنچىسى، كىشىلەرگە قالدۇرغان پايدىلىق ئىلىم، ئۈچىنچىسى، ساۋابى ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان سەدىقە (يەنى ئومۇمنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن پايدىلىق بولغان مەسجىت، كۆۋرۈك، يول ۋە باشقا نەرسىلەرگە ئوخشاش ئىشلارغا سەرپ قىلغان پۇل».

مانا بۇ ئۈچ ئىش ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ تىرىشچانلىقى، جاپالىق مېھنىتى ۋە ئەمگىكىنىڭ مېۋىسىدۇر. ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «شۈبھىسىزكى، بىر ئادەم ئۆز ئەمگىكىدىن كەلگەن رىزقىنى يېيىشى، ئۇنىڭ بالىسىمۇ ئۆز ئەمگىكىدىن كەلگەن رىزقىنى يېيىشى كېرەك. مانا بۇ، ئەڭ پاك رىزىقتۇر».

اﷲ يولىدا ۋەقفە قىلغان نەرسىلەر ۋە ۋەقفىگە ئوخشاش نەرسىلەر ساۋابى ئۈزۈلمەيدىغان سەدىقە بولۇپ، بۇ ئۇنىڭ قالدۇرغان ئەمەلى ۋە سەدىقىسى ھېسابلىنىدۇ. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز، شۈبھىسىزكى، ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىمىز، ئۇلارنىڭ (دۇنيادا) قىلغان (ياخشى - يامان) ئەمەللىرىنى ۋە ئىشلىرىنى خاتىرىلەپ قويىمىز﴾[2] ئۇ كىشىلەرگە تارقاتقان، ئۇنىڭدىن كېيىن كىشىلەر ئەگەشكەن ئىلىممۇ ھەم ئۇنىڭ تىرىشچانلىقى ۋە ئەمگىكىنىڭ مېۋىسىدۇر. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «كىمكى كىشىلەرنى ھىدايەتكە چاقىرسا، ھىدايەتكە ئەگەشكەن كىشىلەر ئېرىشكەن ئەجىردەك ئەجىر بولىدۇ، ئۇلارنىڭ ئەجىرلىرىدىن ھېچ نەرسە كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ».

﴿ئۇنىڭ قىلغان ئىشى كەلگۈسىدە كۆرۈلىدۇ (يەنى ئۇنىڭ ئەمەلى قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا توغرىلىنىدۇ)﴾ اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «(خالىغان) ئەمەللەرنى قىلىڭلار، قىلغان ئەمەلىڭلارنى اﷲ، اﷲ نىڭ پەيغەمبىرى ۋە مۆمىنلەر كۆرۈپ تۇرىدۇ، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا (نەرسىلەرنى) بىلگۈچى (اﷲ) نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، اﷲ قىلمىشىڭلارنى سىلەرگە خەۋەر قىلىدۇ»﴾[3] يەنى قىلمىشىڭلارنى سىلەرگە خەۋەر قىلىپ، ئۇنىڭغا قارىتا سىلەرگە تولۇق مۇكاپات ياكى جازا بېرىدۇ، ئەگەر ئەمەلىڭلار ياخشى بولسا ياخشىلىققا، يامان بولسا يامانلىققا ئېرىشىسىلەر. بۇ يەردىمۇ اﷲ شۇنداق دەيدۇ: **﴿ئاندىن ئۇنىڭغا تولۇق مۇكاپات (ياكى) تولۇق جازا بېرىلىدۇ﴾**.

* * * * * * *

[1] سۈرە فاتىر 18- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ياسىن 12- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە تەۋبە 105- ئايەت.

www.munber.org

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ ٱلْمُنتَهَىٰ ﴿٤٢﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾ وَأَنَّهُۥ
خَلَقَ ٱلزَّوْجَيْنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلْأُنثَىٰ ﴿٤٥﴾ مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ ﴿٤٦﴾ وَأَنَّ عَلَيْهِ ٱلنَّشْأَةَ ٱلْأُخْرَىٰ ﴿٤٧﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ
أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ﴿٤٨﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعْرَىٰ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّهُۥٓ أَهْلَكَ عَادًا ٱلْأُولَىٰ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَاْ فَمَآ أَبْقَىٰ ﴿٥١﴾
وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ ۖ إِنَّهُمْ كَانُواْ هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ ﴿٥٢﴾ وَٱلْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّىٰهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾
فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾

ھەممىنىڭ ئاخىر بارىدىغان جايى پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدۇر﴿42﴾. اللە ئىنساننى كۈلدۈرەلەيدۇ ۋە يىغلىتالايدۇ﴿43﴾. اللە ئۆلتۈرۈشكە ۋە تىرىلدۈرۈشكە قادىر﴿44﴾. اللە بىر جۈپنى ـ ئەركەك بىلەن چىشىنى ياراتتى﴿45﴾. ئېتىلىپ چىققان مەنىدىن (ياراتتى)﴿46﴾. (ھېساب ئۈچۈن ئىنسانلارنى) ئىككىنچى قېتىم يارىتىشنى ئۈستىگە ئالدى﴿47﴾. اللە ئىنساننى باي قىلالايدۇ ۋە مەمنۇن قىلالايدۇ﴿48﴾. اللە شىئرا يۇلتۇزىنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر﴿49﴾. ئۇ (يەنى اللە) قەدىمكى ئادنى ھالاك قىلدى﴿50﴾. سەمۇدنىمۇ (ھالاك قىلدى، ئۇلاردىن بىرىنىمۇ) قويمىدى﴿51﴾. ئىلگىرى نۇھنىڭ قەۋمىنى (ھالاك قىلغان ئىدى)، شۈبھىسىزكى، ئۇلار تېخىمۇ زالىم، تېخىمۇ سەركەش ئىدى﴿52﴾. لۇد قەۋمىنىڭ شەھەرلىرىنى دۈم كۆمتۈرىۋەتتى، ئۇنى (دەھشەتلىك تاشلار) قاپلىۋالدى﴿53 - 54﴾. (ئى ئىنسان!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ قايسىبىر نېمىتىدىن گۇمانلىنىسەن؟﴿55﴾.

پەرۋەردىگارنىڭ ئىنساننى دەسلەپتە يوقتىن بارلىققا كەلتۈرگىنىدەك، ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلدۈرىدىغانلىقىدىن ئىبارەت بەزى سۈپەتلىرىنىڭ ۋە ئۇنىڭ بەندىلەردە ياراتقان بەزى نەرسىلەرنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**ھەممىنىڭ ئاخىر بارىدىغان جايى**﴾ يەنى قىيامەت كۈنىدىكى ئورنى ﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدۇر**﴾ ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئەمرى ئىبنى مەيمۇن ئەۋدىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى مۇئاز ئىبنى جەبەل ئارىمىزدا تەبلىغ قىلىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇپ مۇنداق دېدى: ئى بەنى ئەۋد قەبىلىسىدىكىلەر! مەن ھەقىقەتەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سىلەرگە ئەۋەتكەن ئەلچىسىمەن، بىلىشىڭلار كېرەككى، ئاخىر بارىدىغان جاي اللە نىڭ دەرگاھى بولغان جەننەتتۇر ياكى دوزاختۇر.

﴿**اللە ئىنساننى كۈلدۈرەلەيدۇ ۋە يىغلىتالايدۇ**﴾ يەنى اللە بەندىلىرىدە كۈلكىنى، يىغىنى ۋە ئۇنىڭ سەۋەبلىرىنى بىر بىرىگە قارىمۇ قارشى قىلىپ ياراتتى.

﴿**اللە ئۆلتۈرۈشكە ۋە تىرىلدۈرۈشكە قادىر**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿اللە ئۆلۈمنى ۋە تىرىكلىكنى ياراتتى﴾[1].

﴿**اللە بىر جۈپنى ـ ئەركەك بىلەن چىشىنى ياراتتى. ئېتىلىپ چىققان مەنىدىن (ياراتتى)**﴾ اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىنسان ئۆزىنى بىكار قويۇپ بېرىلىدۇ (يەنى شەرىئەت ئىشلىرىغا تەكلىپ

---

[1] سۈرە مۇلك 2- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلىنماي، مەيلىگە قويۇۋېتىلگەن هايۋانغا ئوخشاش) دەپ ئويلامدۇ؟ ئۇ (بەچچىدانلارغا) تۆكۈلىدىغان (ئاجىز مەنىي) ئەمەسمىدى؟ ئاندىن ئۇ لەختە قان بولدى، ئاندىن الله ئۇنى چىرايلىق شەكىلدە ياراتتى. ئۇ مەنىيدىن ئەر - ئايال (ئىككى تىپنى) ياراتتى.ئۇ (يەنى يۇقىرىقىدەك ئىشلارنى قىلالىغان الله) ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئەمەسمۇ؟﴾[1].

﴿**(ھېساب ئۈچۈن ئىنسانلارنى) ئىككىنچى قېتىم يارىتىشنى ئۈستىگە ئالدى**﴾ يەنى الله ئۇلارنى دەسلەپتە يوقتىن بارلىققا كەلتۈرگىنىدەك قايتا تىرىلدۈرۈشكە قىيامەت - كۈنى ئىككىنچى قېتىم يارىتىشقا قادىردۇر.

﴿**الله ئىنساننى باي قىلالايدۇ ۋە مەمنۇن قىلالايدۇ**﴾ يەنى الله بەندىلىرىنى مال - مۈلۈككە ئىگە قىلىدۇ ۋە ئۇ مال - مۈلۈكنى ئۇلارغا خالىس قىلىپ، ئۇلاردا داۋاملىق قالىدىغان، ئۇنى سېتىشقا موھتاج بولمايدىغان بايلىق قىلىپ بېرىدۇ. مانا بۇ ئۇلارغا ئىنئام قىلىنغان تولۇق نېمەتتۇر. تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەت ھەققىدە نۇرغۇنلىغان قاراشلارنى ئوتتۇرغا قويغان. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەبۇسالىھ، ئىبنى جەرىر ۋە باشقىلارمۇ بار.

مۇجاھىد بۇ ئايەتنى: الله ئىنساننى مالدار قىلالايدۇ ۋە خىزمەتچىلەرگە ئېرىشتۈرەلەيدۇ، دەپ تەپسىر قىلىدۇ. قەتادىمۇ شۇنداق تەپسىر قىلىدۇ. ئىبنى ئابباس ۋە مۇجاھىد يەنە بىر رىۋايەتتە: الله ئىنساننى باي قىلالايدۇ ۋە مەمنۇن قىلالايدۇ، دەپ تەپسىر قىلىدۇ.

﴿**الله شىئرا يۇلتۇزىنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر**﴾ ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، قەتادە، ئىبنى زەيد ۋە باشقىلار: ئۇ مىرزەم ناملىق بىر يورۇق يۇلتۇز بولۇپ، بىر تۈركۈم ئەرەبلەر ئۇنىڭغا چوقۇناتتى، دەيدۇ.

﴿**ئۇ (يەنى الله) قەدىمكى ئادنى ھالاك قىلدى**﴾ ئۇلار ھۇدنىڭ قەۋمى بولۇپ، ئاد ئىبنى ئىرەم دەپ ئاتىلاتتى، ئىرەم بولسا سام ئىبنى نوھنىڭ ئوغلىدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاد - كۈچلۈك ئىرەمنى قانداق جازالىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ بۇنداق ئادەملەر باشقا شەھەرلەردە يارىتىلمىغان ئىدى﴾[2] (بۇ ئايەت پەقەت ئاد قەۋمىنىڭ ئىرەم جەمەتى ئىكەنلىكىگە دەلىل قىلىنغان) ئۇلار ئەڭ قاۋۇل، ئەڭ كۈچلۈك كىشىلەر بولۇپ، الله تائالا غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئەڭ سەركەشلىك قىلغان. شۇنىڭ بىلەن الله ئۇلارنى ھالاك قىلدى. ﴿ئاد بولسا ھەددىدىن زىيادە قاتتىق ۋە سوغۇق بوران بىلەن ھالاك قىلىندى. الله ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە قىلدى﴾[3].

﴿**سەمۇدنىمۇ (ھالاك قىلدى، ئۇلاردىن بىرىنىمۇ) قويمىدى. ئىلگىرى**﴾ يەنى سەمۇد قەۋمىدىن ئىلگىرى ﴿**نۇھنىڭ قەۋمىنى (ھالاك قىلغان ئىدى)، شۈبھىسىزكى، ئۇلار تېخىمۇ زالىم، تېخىمۇ سەركەش ئىدى**﴾ يەنى ئۇلار كېيىنكىلەرگە قارىغاندا تېخىمۇ بەك ھەددىدىن ئاشقان ئىدى.

﴿**لۇد قەۋمىنىڭ شەھەرلىرىنى دۈم كۆمتۈرىۋەتتى**﴾ يەنى لۇتنىڭ شەھەرلىرىنى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە كۆمتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ يۇرتلىرىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئۈستى - ئۈستىلەپ ساپال تاشلارنى ياغدۇردى. شۇڭا الله مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇنى**﴾ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ياغدۇرۇلغان ﴿**(دەھشەتلىك تاشلار) قاپلىۋالدى**﴾. ﴿ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بىز يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇردۇق،

---

[1] سۈرە قىيامەت 36— 40- ئايەتكىچە.
[2] سۈرە فەجر 6- 8- ئايەتكىچە.
[3] سۈرە ھاققە 6-7- ئايەتلەرنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارغا ياغدۇرۇلغان يامغۇر نېمىدېگەن يامان!﴾[1] ﴿(ئى ئىنسان!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ﴾ ساڭا ئىنئام قىلغان.

﴿قايسىبىر نېمىتىدىن گۇمانلىنىسەن؟﴾ يەنى شەكلىنىسەن؟ بۇنى قەتادە شۇنداق تەپسىر قىلغان. ئىبنى جۇرەيج: ئى مۇھەممەد! پەرۋەردىگارىڭنىڭ قايسى بىر نېمىتىدىن گۇمانلىنىسەن؟ دەپ تەپسىر قىلغان. قەتادىنىڭ قىلغان تەپسىرى ياخشىراقتۇر. ئىبنى جەرىرمۇ بۇنىڭغا قوشۇلغان.

* * * * * * *

هَـٰذَا نَذِيرٌ مِّنَ ٱلنُّذُرِ ٱلْأُولَىٰٓ ﴿٥٦﴾ أَزِفَتِ ٱلْـَٔازِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنْ هَـٰذَا ٱلْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنتُمْ سَـٰمِدُونَ ﴿٦١﴾ فَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ وَٱعْبُدُوا۟ ۩ ﴿٦٢﴾

بۇ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) ئىلگىرىكى ئاگاھلاندۇرغۇچىلارنىڭ جۈملىسىدىن بولغان بىر ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇر﴿56﴾. قىيامەت يېقىنلاشتى﴿57﴾. ئۇنىڭغا اللەدىن باشقا كەشىپ قىلغۇچى (يەنى ئۇنىڭ ۋاقتىنى بىلگۈچى ياكى ئۇنىڭ ئازابىنى دەپئى قىلغۇچى) يوقتۇر﴿58﴾. (ئى مۇشرىكلار جامائەسى!) مەسخىرە قىلىپ بۇ قۇرئاندىن ئەجەپلىنەمسىلەر؟﴿59﴾. (ئۇنى ئاڭلىغان چاغدا) كۈلەمسىلەر؟ يىغلىمامسىلەر؟﴿60﴾. سىلەر غاپىلدۇرسىلەر﴿61﴾. اللەغا سەجدە قىلىڭلار ۋە (ئۇنىڭغا) ئىبادەت قىلىڭلار﴿62﴾.

ئاگاھلاندۇرۇش، تەنبىھ بېرىش ۋە سەجدە قىلىشقا، باش ئېگىشكە بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿بۇ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) ئىلگىرىكى ئاگاھلاندۇرغۇچىلارنىڭ جۈملىسىدىن بولغان﴾ يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاشۇ ئاگاھلاندۇرغۇچىلارنىڭ قاتارىدىن بولۇپ، خۇددى ئۇلار پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەندەك ئۇمۇ پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن. **﴿بىر ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇر﴾** اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئېيتقىنكى، «مەن (اللە ئىنسانلارنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن) تۇنجى پەيغەمبەر ئەمەسمەن﴾[2].

﴿قىيامەت يېقىنلاشتى. ئۇنىڭغا اللەدىن باشقا كەشىپ قىلغۇچى (يەنى ئۇنىڭ ۋاقتىنى بىلگۈچى ياكى ئۇنىڭ ئازابىنى دەپئى قىلغۇچى) يوقتۇر﴾ يەنى ئۇنىڭ ئازابىنى اللە دىن باشقا ھېچكىم قايتۇرالمايدۇ ۋە ئۇنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنىمۇ اللە دىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئاگاھلاندۇرغۇچىنىڭ ۋەزىپىسى بولسا كىشىلەرنى ئۇلارغا كېلىۋاتقان، ساقلىنىشقا تېگىشلىك بولغان مۇئەييەن يامانلىقتىن قورقىتىشتىن ئىبارەتتۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەقەت ئۇ قاتتىق ئازاب نازىل بولۇشتىن ئىلگىرى سىلەرگە ئەۋەتىلگەن بىر ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇر﴾[3] ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېيىلگەن: «مەن قىيپيالاڭاچ ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن»، يەنى ئۇ كۆرۈنۈپ كېلىۋاتقان يامانلىقنىڭ قاتتىقلىقىدىن ئالدىراپ ئۈچىسىغا كىيىم كىيىشكىمۇ ئۈلگۈرەلمەي، بەلكى ۋاقتىنىڭ بىھۇدە ئۆتۈپ كېتىپ

---

[1] سۈرە شۇئەرا 173- ئايەت.
[2] سۈرە ئەھقاف 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە سەبەئ 46 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلىشىدىن قورقۇپ، كېيىم كېيىشتىن ئىلگىرى قەۋمىنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارغا ناھايىتى تېز يېتىپ كەلگەن بىر يالىڭاچ كىشىگە ئوخشايدۇ. بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى الله نىڭ ﴿**قىيامەت يېقىنلاشتى**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئىنتايىن ئويغۇن كېلىدۇ. الله بۇ سۈرىدىن كېيىنكى سۈرە قەمەرنىڭ بېشىدىمۇ ﴿**قىيامەت يېقىنلاشتى**﴾ دەپ تەكىتلىگەن.

ئىمام ئەھمەد، سەھل ئىبنى سەئىدىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىچىك گۇناھلاردىن ساقلىنىڭلار، شۈبھىسىزكى، كىچىك گۇناھلارنىڭ مىسالى بىر ۋادىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشكەن، ئاندىن ئۇمۇ بىر تال، بۇمۇ ئوتۇن تېرىپ كەلگەن، شۇنىڭ بىلەن نانلىرىنى پىشۇرۇپ يېگەن بىر قەۋمنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. قاچانكى كىچىك گۇناھلارنى قىلغان كىشى ئۇ گۇناھلارنىڭ سەۋەبى بىلەن جازالىنىپ قالسا، ئۇ گۇناھلار ئۇنى ھالاك قىلىۋېتىدۇ». الله تائالا قۇرئاننى ئاڭلاپ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەن ۋە ئۇنى ئۇنتۇتقان مۇشرىكلارنى ئەيىبلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى مۇشرىكلار جامائەسى!) مەسخىرە قىلىپ بۇ قۇرئاندىن ئەجەبلىنەمسىلەر؟**﴾ يەنى قۇرئاننىڭ توغرا بولغانلىقىدىن ئەجەبلىنەمسىلەر؟ ئۇنى مەسخىرە ۋە زاڭلىق قىلىپ ﴿**كۈلەمسىلەر؟**﴾ قۇرئانغا ئىشەنگۈچىلەر يىغلىغاندەك ﴿**يىغلىمامسىلەر؟**﴾ الله قۇرئانغا ئىشەنگۈچىلەر ھەققىدە مۇنداق خەۋەر قىلغان ئىدى: ﴿**ئۇلار يىغلىغان ھالدا سەجدە قىلىشقا يىقىلىدۇ، (قۇرئاننى ئاڭلاش بىلەن ئۇلار اللەغا) تېخىمۇ تەزەررۇ قىلىدۇ**﴾[1].

﴿**سىلەر غاپىلدۇرسىلەر**﴾ يەنى غەپلەتتە قالغانلىقىڭلار ئۈچۈن قۇرئاندىن يۈز ئۆرۈيسىلەر، الله تائالا بەندىلىرىنى الله غا سەجدە قىلىشقا، پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ الله غا ئىبادەت قىلىشقا، الله نى بار ۋە بىر دەپ بىلىشكە ۋە الله غا ئىخلاس قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللەغا سەجدە قىلىڭلار ۋە (ئۇنىڭغا) ئىبادەت قىلىڭلار**﴾ يەنى الله غا باش ئېگىڭلار، ئىبادەتنى ئىخلاس بىلەن قىلىڭلار ۋە ئۇنى بار ۋە بىر دەپ بىلىڭلار. ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈرە نەجمنى ئوقۇپ سەجدە قىلدى، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە مۇسۇلمانلار، مۇشرىكلار، جىنلار ۋە ئىنسانلارمۇ سەجدە قىلدى.

ئىمام ئەھمەد، مۇتەللىب ئىبنى ئەبۇۋەدائەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدە سۈرە نەجمنى ئوقۇدى، ئاندىن سەجدە قىلدى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىرگە تۇرغانلارمۇ سەجدە قىلدى، مەن بېشىمنى كۆتۈردۈم ۋە سەجدە قىلىشتىن ۋاز كەچتىم. ئۇ ۋاقىتتا مۇتەللىب مۇسۇلمان بولمىغان ئىدى، شۇنىڭدىن كېيىن مۇتەللىب بىرەر كىشىنىڭ ئۇ سۈرىنى ئوقۇغانلىقىنى ئاڭلىسىلا، ئۇنىڭ بىلەن بىللە سەجدە قىلاتتى. بۇنى ئىمام نەسەئىمۇ رىۋايەت قىلغان.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە نەجمنىڭ تەپسىرى تۈگىدى. جىمى ھەمدۇسانا ۋە مەدھىيە الله غا خاستۇر.

---

[1] سۈرە ئىسرا 109- ئايەت.

www.munber.org